

РЕЦЕНЗІЯ

на держбюджетну науково-дослідну роботу за темою №16БФ017-01 «Методика моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України» НДС «Центр порівняльних та регіональних соціальних досліджень» факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

В умовах новітніх глобальних та регіональних трансформацій особливо актуальним напрямком розвитку теорії та методології сучасного соціологічного пізнання стає дослідження ризикогенних та конфліктогенних детермінант генези та розвитку новітніх проявів соціальної напруженості як явища та процесу суспільного життя. Слід вказати, що на даний час в світовій та вітчизняній соціології існують та конкурують між собою різні парадигмальні підходи щодо розуміння феноменальної та процесуальної онтологічної специфіки соціальної напруженості. Водночас суперечливі реалії практик взаємодій індивідуальних та колективних суб'єктів суспільного життя в Україні зумовлюють практичні запити на розробку теорії, методології та методики соціологічного моніторингу вивчення стану та відмінностей проявів соціальної напруженості в українському суспільстві та його регіонах.

Актуальність теми дослідження, розробка якої проводилася протягом 2016-2018 рр., загалом обумовлюється нагальними потребами розвитку інноваційних соціологічних досліджень процесів структурації та трансформаційної динаміки українського суспільства. Суспільний запит на фундаментальні та прикладні дослідження соціальної напруженості як атрибутивного соціального явища та процесу суспільного життя має чітку прагматичну спрямованість, оскільки організація та проведення цих досліджень дієво сприяє цілеспрямованому подоланню стримуючих соціальний розвиток українського суспільства стагнаційних процесів.

За підсумками виконання НДР науковцями отримані вагомі наукові результати. Аналіз їх змісту загалом може свідчити про успішність досягнення мети дослідження, яка полягала у здійсненні обґрунтування та вдосконаленні методології та методики аналізу і прогнозування соціальної напруженості для підвищення ефективності управління соціально-економічним та суспільно-політичним розвитком регіонів України.

Оцінюючи інформаційну основу представленого звіту проведеної науково-дослідної роботи, важливо констатувати, що отримані колективом науковців нові результати розробки фундаментальної теми у цілому свідчать про конструктивне вирішення достатньо широкого кола завдань – від аналізу основних концептуальних підходів до вивчення соціальної напруженості у світовій та вітчизняній соціології, до розробки концептуальної моделі цього явища та формалізованої системи емпіричних показників в контексті ідентифікації особливостей регіональної структури України. Слід підкреслити, що вагоме наукове значення має представлена розробка методолого-операціональних засад оригінальної мультирівневої методики соціологічного моніторингу виявлення умов і факторів відтворення соціальної напруженості в українському суспільстві та його регіонах. У звіті даються розгорнуті

характеристики структури та основних алгоритмічних процедур та вимірювальних інструментів даної методики.

Науковий внесок проведеного дослідження полягає у створенні нових когнітивних стимулів розвитку інтелектуальної традиції розуміння соціальної напруженості у світовій та вітчизняній соціологічній науці в аспектах уточнення та визначення пізнавальної специфіки поняття «соціальна напруженість» як категорії \ сучасної соціологічної теорії та ідентифікації впливу специфічних детермінант зростання протестного потенціалу індивідуальних та колективних соціальних суб'єктів різних регіонів українського суспільства. В роботі дається позитивна оцінка та враховуються наукові здобутки вчених Інституту соціології НАН України, зусиллями яких ще на початку 90-х років було започатковано вивчення дестабілізаційного потенціалу різних груп населення та їх готовності до протестних дій. Продуктивна співпраця колективу науковців університету з вченими Інституту соціології сприяла успішному проведенню у травні 2017 р. міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: структурні зміни та соціальна напруженість», а також організації роботи спеціалізованої секції «Соціальна напруженість у кризовому суспільстві: чинники актуалізації та механізми подолання» на III Конгресі САУ у жовтні 2017 р.

На відміну наявних досліджень українського суспільства вперше виявлені та охарактеризовані суперечливі поєднання дисфункціональних та функціональних факторів його соціальної якості. Зокрема, надані докази та звернута увага дослідників, що важливими джерелами існуючого стану та росту соціальної напруженості в Україні та її регіонах є певна система каузальних факторів функціональності специфічних онтологічних чинників дезорганізації соціального порядку: а) функціональності недовіри; б) функціональності корупції, в) функціональності процесу деривації; г) функціональності ксенофобії; д) функціональності збройних конфліктів та терористичних акцій. В ході формування емпіричної бази, необхідної для побудови методики моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України здійснено обґрунтування доцільності та продемонстрована значущість застосування спеціалізованих методів SWOT – аналізу та LONGPEST – аналізу, що дозволяє більш ефективно впроваджувати емпіричні дані та показники діагностичного та прогностичного характеру у практику управлінських дій органів державної влади та місцевого самоврядування.

Отримані наукові результати відзначаються високим ступенем наукової достовірності, вони мають належну апробацію в публікаціях вчених-розробників наукової теми - зокрема, у розділах колективних монографій, а також у статтях, які вводять до міжнародних науково-метричних баз і до провідних фахових видань України, та у тезах доповідей на міжнародних та національних наукових конференціях та семінарах.

Враховуючи фундаментальний характер теми, слід вказати, що одержані наукові результати, детальна характеристика яких представлена у висновках звіту, відзначаються своєю практичною значущістю, оскільки вони стимулюють подальший розвиток інноваційних теоретичних на прикладних досліджень соціальної напруженості як атрибутивного явища та процесу

суспільного життя та розробки нових навчальних курсів для студентів та аспірантів соціологічних спеціальностей.

Практична реалізація дослідницького потенціалу одержаних наукових результатів, загалом відповідає запитам та потребам діяльності центральних і регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування при вирішенні завдань, пов'язаних зі здійсненням оперативної діагностики стану соціальної напруженості в сучасному українському суспільстві та його регіонах з метою створення ефективних технологічних інструментів управлінського впливу у напрямках запобігання та нейтралізації деструктивних проявів соціальної напруженості, протестної поведінки громадян та соціальних конфліктів.

Приймаючи до уваги зазначені вище оцінки, доцільно визнати, що представлений звіт по темі «Методика моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України» з огляду на поставлені мету та наукові завдання, містить вагомі наукові результати, які незважаючи на певні ресурсні труднощі їх поглибленої емпіричної апробації, суттєво збагачують існуючу систему соціологічних знань стосовно онтологічних характеристик соціальної напруженості, а також методолого-операціональної специфіки пізнавальних інструментів її вимірювання, які можуть бути застосовані у ході організації та проведення регіональних моніторингових досліджень. В цілому, враховуючи актуальність та новину дослідження, вважаю, що держбюджетна науково-дослідна робота по темі «Методика моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України» заслуговує високої позитивної оцінки.

Заступник директора Інституту
соціології НАН України,
член-корреспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор

 С.І. Головаха

10 грудня 2018 р.

РЕЦЕНЗІЯ

на звіт за науковою темою №16БФ017-01 «Методика моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України»
НДС факультету соціології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка за 2016-2018 рр.

Тема проведеного науковцями НДС факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка дослідження є оригінальною та актуальною для України з огляду на складні та суперечливі процеси її структурної трансформації. До того ж, характерною ознакою теперішнього часу є суб'єктивація соціального простору, зростання бідності, корупції та суспільного невдоволення станом та наслідками суспільних реформ. Зазначені процеси спричиняють зростання рівня соціальної напруженості в країні та її регіонах, загальної конфліктогенності та протестної поведінки громадян.

За цих умов тематика соціологічного вивчення загального стану та відмінностей соціальної напруженості в Україні та її регіонах є не тільки актуальною, а й інноваційною, адже лише в останні роки почали проводитися спеціалізовані соціологічні дослідження феномену соціальної напруженості в Україні, які спрямовані на здійснення наукової ідентифікації її стану в регіонах та на обґрунтування відповідної системи емпіричних показників. Саме тому слід надати належне інноваційному характеру, меті та завданням наукової розробки зазначеного фундаментального дослідження, його актуальності.

Важливо також підкреслити наукову та практичну значущість одержаних наукових результатів, сукупність яких створює нову інформаційну основу обґрунтування та розвитку теоретичних засад, методології та методики соціологічного моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в українському суспільстві та його регіонах.

За підсумками виконаної НДР розробниками отримано вагомі новітні наукові результати, які несуть в собі потенціал подальшого розвитку фундаментальних та прикладних досліджень в соціології. Зокрема, до основних здобутків науковців можна віднести обґрунтування категоріального статусу поняття «соціальна напруженість». Це дало їм змогу здійснити розробку оригінальної мультирівневої концептуальної моделі соціальної напруженості, а також спроектувати систему емпіричних показників як пізнавального інструменту суперечливих проявів соціальної напруженості в українському суспільстві. Сформовано авторські підходи до визначення регіональної структури України як передумови емпіричного соціологічного дослідження стану та проявів соціальної напруженості в регіонах України, ідентифікації регіональних чинників соціальної напруженості та особливостей готовності регіональних спільнот до протестних дій. Визначено методологічні та методичні особливості регіонального моніторингу. Побудовано авторську методику, що ґрунтується на комбінованих методах збору та обробки первісної соціологічної інформації, отриманої науковцями у перебігу експериментальних досліджень діагностичного та експертного характеру у різних регіонах України. Представлено змістовний опис структури та характеристика алгоритму використання пізнавального потенціалу даної методики.

Вищезазначені результати є оригінальними, теоретично та емпірично обґрунтованими. Водночас вважаю, що фундаментальна спрямованість теми та вимушена обмеженість фінансових ресурсів не дозволили колективу науковців розширити коло спеціалізованих емпіричних досліджень в регіонах України.

В цілому подана на рецензію науково-дослідна робота є фундаментальним інноваційним дослідженням. Результати роботи обговорені на міжнародних наукових конференціях в Україні та за кордоном, зокрема, на спеціалізованій сесії III Конгресу Соціологічної асоціації України та на теоретико-методологічних семінарах Національної академії державного управління при Президентові України. Основні концептуальні положення та висновки проведеної науково-дослідної роботи відображені у колективних монографіях, фахових виданнях України, а також у виданнях, включених до науково-метричних баз даних Scopus та Index Copernicus.

Проведена науково-дослідна робота має важливе практичне значення при вирішенні завдань щодо створення органами державної влади та місцевого самоврядування регіональних соціологічних моніторингів як ефективних інструментів контролю стану соціальної напруженості, ефективності управлінського впливу, запобігання та нейтралізації деструктивних проявів соціальної напруженості, протестної поведінки громадян та соціальних конфліктів. Результати НДР мають також значний потенціал впровадження у сферах наукової та освітньої діяльності.

В цілому, враховуючи актуальність та новизну дослідження, вважаю, що науково-дослідна робота за держбюджетною темою №16БФ017-01 «Методика моніторингу стану та відмінностей соціальної напруженості в регіонах України» заслуговує на високу позитивну оцінку.

Рецензент

доктор соціологічних наук, професор, академік УТА,
заслужений діяч науки і техніки України, професор
кафедри публічної політики та політичної аналітики
Національної академії державного управління
при Президентові України

17.12. 2018 р.

Е. А. Афонін

